

цифічні правові явища по відношенню до їм подібних, що обумовлене статусом держави як власника дикої фауни і, відповідно, специфічними відносинами щодо використання чужого майна.

Розглянувши усі істотні юридичні ознаки спеціального використання дикої фауни, можна визначити його поняття.

Під спеціальним використанням дикої фауни слід розуміти врегульовану нормами права діяльність, яка спрямована на привласнення диких тварин з метою споживання їх корисних властивостей і якостей та полягає у вилученні (добуванні, збиранні) тварин з природного середовища, здійснюється юридичними та фізичними особами на підставі спеціальних дозволів, а також за відповідну плату.

Надійшла до редколегії 18. 01. 99

*С. Денисюк, перший заступник
начальника УМВС України
у Харківській області*

Проблеми тактики обшуку в сучасних умовах боротьби з організованою злочинністю

Тактика проведення обшуку припускає необхідність врахування особливостей супротивної сторони, характеру злочинного посягання. У криміналістичній літературі специфіка здійснення обшуку стосовно розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними групами, не знайшла належного відображення. Зараз назріла потреба в розробці криміналістичних рекомендацій щодо здійснення обшуку при розслідуванні цієї категорії злочинів, визначення його місця в системі слідчих дій та порядку проведення.

Організована злочинність пристосовується до нових соціально-економічних умов. Злочинці широко використовують різноманітний сучасний радіозв'язок, технічні засоби, новітню вогнепальну зброю. Відсутність чіткої правової регламентації щодо ввезення на територію України та застосування «спеціальних технічних засобів» (підслуховуючих пристроїв, пеленгаторів, радіостанцій) призвела до озброєння ними злочинних форму-

вань¹. Сучасна організована злочинна діяльність не може обійтися без надійної організаційно-технічної бази, що робить організовані злочинні групи менш вразливими для правоохоронних органів та кримінальних конкурентів, більш мобільними в одержанні необхідної для організованої злочинної діяльності інформації, пересування, опору викриттю². Ці факти необхідно враховувати під час підготовки та проведення обшуків. Тому, крім збирання необхідної інформації про місця обшуку та власне самих обшукуваних, комплектується належна кількість оперативних груп для здійснення обшуків, узгоджуються форми та засоби оперативного зв'язку між групами з метою своєчасного обміну значущою інформацією. Якщо передбачається затримання обшукуваних після обшуків, заздалегідь слід припустити, як буде здійснюватися затримання, яких заходів повинно бути вжито для попередження спілкування затриманих між собою і де їх буде розміщено.

При здійсненні обшуків у процесі розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними групами, об'єктами пошуку досить часто виступають: вогнепальна та холодна зброя; предмети, що є вилученими із законного обігу; предмети, за виготовлення, зберігання та збут котрих передбачено кримінальну відповідальність; предмети, що мають на собі сліди злочину; трупи або частини розчленованого трупа; речі та цінності, здобуті злочинним шляхом; різного роду документи та ін. У роботі правоохоронних органів відзначається поява нового об'єкта пошуку за цією категорією злочинів: особи, приховувані в тих чи інших місцях. Злочинні формування останнім часом у деяких випадках здійснюють викрадення людей з метою викупу. В інших випадках кримінальні групи намагаються використовувати працю «рабів» або «рабинь», позбавляючи таких осіб усіх прав, документів, що засвідчують їх особу. Такі особи фактично позбавлені волі та в багатьох випадках зазнають катувань. Злочинці як рабів використовують осіб без певного місця проживання, алкоголіків, проституток та ін.

Здійснення обшуку під час розслідування злочинів, вчинюваних організованими злочинними групами, має певні особливості.

¹ Див.: *Шенітько В. Ю.* Злочини в сфері економіки: сучасні проблеми криміналістичної науки // Вісник Академії правових наук України. Х., 1997. № 4 (11). С. 162.

² Див.: *Основы борьбы с организованной преступностью / Под ред. В. С. Овчинского, В. Е. Эминова, Н. П. Яблокова.* М., 1996. С. 165.

Досить часто в цих випадках існує необхідність у проведенні обшуків одночасно у декількох осіб або в різних місцях. Йдеться про можливість використання тактичної операції «груповий обшук» (тобто комплексу погоджених між собою обшуків). Застосування такої тактики пов'язане з наступними обставинами: наявністю стійкої злочинної групи: невзяттям членів групи під варту; розосередженістю об'єктів обшуку; наявністю налагодженої системи взаємодії членів злочинного угруповання; присутністю керівного принципу в діяльності злочинної групи.

Для успішного проведення тактичної операції «груповий обшук» необхідно створити декілька слідчо-оперативних (пошукових) груп — залежно від кількості об'єктів, що підлягають обшуку. Здійснення групового обшуку припускає наявність налагодженої взаємодії слідчо-оперативних груп і поза цими рамками. Необхідність колективних зусиль слідчих та оперативно-розшукових працівників у розслідуванні злочинів, вчинюваних організованими злочинними групами, обумовлена власне самою природою організованої злочинної діяльності як діяльності групи злочинців (іноді дуже великої за чисельністю)¹.

У ході планування групового обшуку важливо передбачити заходи безпеки, реальний захист учасників цих слідчих дій. Такий захист повинен здійснюватися з урахуванням положень законів України від 23 грудня 1993 р. «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» і «Про забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві».

Здійснення обшуків під час розслідування злочинів, вчинюваних організованими злочинними групами, пов'язане із реальною загрозою вчинення озброєного опору членами таких формувань. Тому проведення обшуку може бути пов'язане з усуненням протидії та затриманням тих чи інших осіб. Обшук може поєднуватися із затриманням осіб, що знаходяться в місці його проведення, при цьому повинно бути вжито заходів щодо здійснення особистого обшуку затриманих, забезпечення спостереження, їх охорона під час обшуку та в разі необхідності — ізоляція². При проведенні тактичної операції «обшук-затримання» передбачається участь групи затримання.

¹ Див.: Куликов В. И. Основы методики расследования преступлений, совершаемых организованными преступными группами // Криміналістика: Учебник / Отв. ред. Н. П. Яблоков. М., 1995. С. 513, 514.

² Див.: Матусовський Г. А. Основы методики розслідування злочинів, які вчиняються організованими злочинними групами // Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підручник / За ред. В. Ю. Шепітька. Х., 1998. С. 367.

У процесі розслідування злочинів, вчинюваних організованими злочинними групами, важливе значення може мати тактична операція «допущення обшуку із негативним результатом». Її сутність полягає в тому, що реально існують декілька різноманітних об'єктів обшуку. Під час здійснення такої операції відповідно до тактичних задумів обирається один із об'єктів обшуку, де і проводиться слідча дія, а за останніми виконується оперативне спостереження. У процесі оперативного спостереження (візуальне спостереження оперативних працівників із застосуванням різноманітних технічних засобів фіксації) (Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність») встановлюється динаміка місцеперебування злочинних формувань, ознаки переміщення товарів або інших предметів, зміни місцерозташування тих чи інших об'єктів. Оперативне спостереження надає можливість виявляти більш широкий спектр можливих місць приховування, після чого здійснюються результативні обшуки. Схематично тактична операція «допущення обшуку із негативним результатом» може бути наведена у такий спосіб: безрезультатний обшук — оперативне спостереження — результативні обшуки.

Здійснення тактичної операції «допущення обшуку із негативним результатом» передбачає наявність декількох об'єктів обшуку. Цим вона відрізняється від тактичної операції «первинний — повторний обшук»¹, коли обшук здійснюється в одному й тому ж місці.

Тактика обшуку під час розслідування злочинів, вчинюваних організованими злочинними групами, має свою специфіку. Це пов'язане із особливостями даної категорії злочинів, своєрідністю об'єктів обшуку, протидією зацікавлених осіб. Однак необхідно пам'ятати, що обшук — не ізольована слідча дія, а певний елемент у системі слідчих дій за кримінальною справою. Він може не тільки нести функціональне навантаження, безпосередньо передбачене законом, а й переслідувати віддалену мету, котрої буде досягнуто в кінцевому результаті його здійсненням². Тому важливим є прагнення типізувати процес розслідування, виявити типові комплекси слідчих дій та оперативно-розшукових заходів (тактичні операції).

Надійшла до редколегії 11. 01. 99

¹ Див.: Гусаков А. Н. Тактика обыска // Криминалистика. Учебник / Под ред. И. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкина. М., 1994. С. 265.

² Див.: Белкин Р. С. Очерки криминалистической тактики. Волгоград, 1993. С. 174.